

INTERVJUN. Den här veckan presenteras utredningen om former för försäljning av nikotinläkemedel i dagligvaruhandeln. Själve utredaren, Anders Lönnberg, är knappast någon kändispolitiker, men sedan decennier en del av vårdpolitikens formella och informella nätverk.

Apoteksutredaren Anders Lönnberg – en frispråkig doldis i vårdpolitiken

Varför jag ägnar mig åt hälso- och sjukvårdspolitik? Där finns ju allt från mänskligt elände till mänskligt hopp. Femton procent av alla svenskar jobbar i vården, det är också den mest högutbildade sektorn.

– Ja, *allt* finns där, teknologin, den vetenskapliga fronten, och det är det enda område som alstrar nya etiska diskussioner.

Så säger, med märkbart engagemang, Anders Lönnberg, landstingspolitiker i Stockholm, före detta statsekreterare i Socialdepartementet och sedan 1980-talet del av det vårdpolitiska etablissemanget. Han är också en erfaren utredare, som i dagarna presenterar sitt förslag till former för försäljning av nikotinläkemedel i dagligvaruhandeln.

Han har under decennier haft stort inflytande på uppmärksammade förändringar som 1980-talets DAGMAR-reform och sammanslagningen av Karolinska sjukhuset och Huddinge sjukhus.

När det gäller den omdiskuterade sjukhussammanslagningen – och Lönnbergs nätverk – var Hans Wigzell, dåvarande Karolinska institutets chef och regeringens särskilde rådgivare i forskningsfrågor, liksom Lönnberg en drivande kraft. Ett annat och tidigt exempel på deras samarbete är privatiseringen av SBL (Statens bakteriologiska laboratorium), och därmed den svenska vaccinproduktionen, i början på 1990-talet. Wigzell var då chef för SBL och Lönn-

Anders Lönnberg, landstingspolitiker i Stockholm och erfaren utredare, har under decennier haft stort inflytande på uppmärksammade förändringar. I dagarna presenterar han sitt förslag till former för försäljning av nikotinläkemedel i dagligvaruhandeln. »Det kommer säkert att bli liv om min utredning«, säger han. Foto: Urban Orzolek

berg utredaren bakom privatiseringsbeslutet.

Anders Lönnbergs fru, Lil Ljunggren-Lönnberg, direktör på Arbetsmarknadsverket, var tidigare statssekreterare hos Ylva Johansson, vårdministern som alltså var den som gav Anders Lönnberg uppdraget att utreda nikotinläkemedelsförsäljningen.

– Det kommer säkert att bli liv om min utredning, det är en tillräckligt enkel fråga för att det ska bli det, förutspår han när LT intervjuar honom en dryg vecka innan utredningen ska presenteras.

Vi ses i hans tjänsterum i Stockholms läns landstingshus, som är Anders Lönnbergs formella hemmaplan, han är ledamot för samt ordförande i landstingets ägarutskott.

Och i det palatsliknande Landstingshuset på Kungsholmen i Stockholm kan Anders Lönnberg i bokstavlig bemärkelse sägas vara på mammas gata.

Hans mamma arbetade nämligen som sjuksköterska i byggnaden som fram till 1968 var garnisonssjukhus. Pappan började som slaktare och blev VD för ett tvätteri. Föräldrar-

na var, utan att vara partipolitiskt aktiva, folkpartister.

Att Anders Lönnberg ideologiskt sökte sig vänsterut hade i allmänhet att göra med tidsandan och i synnerhet med storebror Åke som tillhörde kårhusockupanterna och HARALD (Handelsradikaler). Det symbolmättade året 1968 fick Anders, då 13 år, agera springpojke åt revolutionärerna och dra blåspritstenciler.

Senare kanaliserade han sitt uppror i elevrådet vilket ledde till SECO där han valdes in i arbetsutskottet – »jag åkte

runt och uppviglade ute i landet».

Han hade tänkt följa i stobrebrors fotspår och började på Handels, men hoppade av sedan en annan elev, »en av dom där 19-åringarna i flanelkostym« hyllade Pinochetregimen och dess positiva inflytande på Handelshögskolans aktieinnehav. Resultatet för Anders Lönnbergs del blev ett sabbatsår som reseledare, därefter Socialhögskolan och socionomexamen, med statskunskap och ekonomi, han var tidigt inriktad på »fördelning, företagande och hälso- och sjukvårdspolitik«.

Efter examen blev han revisor på Riksrevisionsverket (RRV) och arbetade med en av dom stora revisionerna av de statliga mentalvårdsbidragen till landstingen.

Och återigen åkte han ut i landet, den här gången för att presentera en inte särskilt populär översyn:

– Landstingspolitikerna hade fram till dess kringgått användningen av bidragen. I Säter byggde man en simhall, i Stockholm byggdes tunnelbanan och Essingeleden ut med hjälp av vårdbidragen.

Efter RRV kom han första gången till Stockholms läns landsting, rekryterad som politisk sekreterare till Leni Björklund, nuvarande försvarsministern som då var sjukvårdslandstingsråd i Stockholm.

Våren 1983 ringde Gertrud Sigurdson, dåvarande socialministern, och Anders Lönn-

berg blev först politiskt sakkunnig, därefter statssekreterare och drivande i arbetet med den så kallade DAGMAR-reformen och borttagandet av den fria etableringsrätten för läkare.

Det här var i efterdyningarna av att rekordårens Sverige så att säga förlorat sin ekonomiska oskuld, med miljardunderunderskott i finanserna.

Och under de här åren talade man i sjukvårdspolitik för första gången om att effektivisera, och enligt Lönnberg blev det »en jättechash med landstingen som tyckte att vi (Socialdepartementet) var elaka«.

Och man skulle kunna säga att på den vägen är det, att Anders Lönnberg talar för effektivisering och att han lika regelbundet får kritik för det.

När läkare ringde och skälde blev Anders Lönnberg förr irriterad över »att de inte kunde skilja på sin egen situation och helheten, helikopterperspektivet«, men han har numera lärt sig att tolka upprördheten som engagemang.

När Stockholms läkarför- ening förra året slog larm om stressrelaterad ohälsa hos läkare bemötte Anders Lönnberg detta med att hävda att ökad effektivitet aldrig leder till stress.

– Att saker och ting har gått för fort kan jag inte tycka. Det är inte för högt omvandlings- tryck vården lider av. Tvärtom är det den *långsamma* om- vandlingstakten som gör ut-

Sammanläggningen av Karolinska och Huddinge sjukhus samt privatiseringen av Statens bakteriologiska laboratorium, SBL, på 1990-talet är två projekt Anders Lönnberg varit med om att genomdriva, som ordförande i Stockholms läns landstings ägarutskott respektive utredare av SBL. Ovan: Huddinge (vä) och Karolinska (hö). Till vänster: SBL.

vecklingen ryckig och skrämmande.

Blev det så bra då, sammanläggningen av Karolinska sjukhuset och Huddinge till ett enda universitetssjukhus?

– Det är på rätt väg och sammanläggningen är viktig på sikt, förändringarna handlar inte om i dag, utan om morgondagens sjukhus.

Om uppmärksamheten i medierna säger Anders Lönnberg att journalister bara ger en bild av *dagens* problem, och, återigen apropå kritiken från läkare, att »alla inte kan bli vinnare, när cheftjänster försvinner«.

Anders Lönnberg talar vidare om behovet av »ekonomiskt potenta styrsystem« och att det måste bli mer lönsamt att ta emot patienter.

Anders Milton, tidigare ordförande i Läkarförbundet, numera regeringens psykiatrisamordnare samt sammankallande i den så kallade »Sjukvårdsklubben«:

»Anders (Lönnberg) är väldigt säker i sin ideologi, men har också bra blick för vad politiker ska göra och inte göra. Han är snabb och uppfinningsrik och har ett måleriskt och pregnant språk i debatter och uppfattas nog ibland som alldeles för frispråkig.«

Gertrud Sigurdson, tidigare socialminister, som utsåg Anders Lönnberg först till politisk sekreterare, därefter till statssekreterare:

»Med sina erfarenheter från landstingsvärlden var han verkligen en stor tillgång i departementet. En obyråkratisk nytänkare som kom med uppfrysande lösningar. Det var Anders Lönnberg som lyckades med den för Dagmarreformen avgörande förhandlingen med centerpartiet.«

Om Anders Lönnberg:

Margareta Cederfeldt, moderat landstingspolitiker i Stockholm:

»Ibland talar han först och tänker sedan. Jag reagerar mot att Anders Lönnberg är vårdslös med språket i debatterna. Att skoja om att 'moderater och vänsterpartister är lika fixerade vid privatisering som nyfomaner och nunnor vid sex' är knappast rätt användning av det politiska verktyg som språket är.«

– Och med tanke på att vi i Stockholm idag har lika många läkare som det fanns i hela Sverige på 1970-talet har något gått snett, det opereras för lite. Det finns för lite incitament för att jobba mer effektivt.

Varför? Ja, Anders Lönnbergs svar är bland annat brister i ledarskap och att läkare i alltför stor utsträckning tvingas ägna sig åt »administrativa pålagor«.

Men hursomhelst, är det inte politiker i allmänhet och landstingspolitiker i synnerhet som är ytterst ansvariga?

– Å ena sidan ska vi inte lägga oss i, å andra sidan ska vi ge pengar. Men visst, vi gör ibland fel och belönar dåliga kliniker som har köer, genom att de får mer pengar, medan vi bestraffar de kliniker som sköter sig och inte har köer.

– Så här är det, vi i landstingen vet inte alltid hur mycket saker kostar i vården. Ingen vet i hårda fakta hur mycket som produceras och därför gör vi en budget rakt ut i luften varje år, det är därför debatterna i det här huset ibland blir som en Norénpjäs, med monologer ut i natten.

Han förespråkar, återigen entusiastisk, bättre informationssystem i vården, för att läkare ska slippa springa på ständiga möten.

– Världens mest datoriserade ➔

Foto: Urban Orzolek

»Vi i landstingen vet inte alltid hur mycket saker kostar i vården. Ingen vet i hårda fakta hur mycket som produceras och därför gör vi en budget rakt ut i luften varje år...«

de vård är trots allt inte hopknuten till ett system.

Samma dag som vi ses kommer regeringens proposition om rikssjukvård (se LT nr 7/2003). Anders Lönnberg, (som inte varit inblandad den här gången) anser att förslaget är mycket bra.

Han tror, inte oväntat, på stora förändringar inom en snar framtid och menar att »sjukvården befinner sig där skolan befann sig 1950-talet och kyrkan för 100 år sedan«.

Det framgår att Anders Lönnberg tror på »återcentralisering«, mer nationellt ansvar för vårdkostnaderna.

– Något jag ångrar är att vi inte satte stopp för att den finansiella basen decentraliserades, eftersom tillväxtförutsättningar är så olika i olika regioner, vilket skapar orättvisa när staten står för rättigheterna och landstingen för kostnaderna.

I sin bok »Etik och ekonomi«, uppskattad inte minst i borgerliga läger, föreslog han att landstingen skulle läggas ned, ett förslag som han idag finner ointressant.

– Jag har länge tyckt att kvalitet borde vara huvudfråga inom vården, inte ägandeformerna, säger Anders Lönnberg och berättar, belåtet, om den bestörtning han väckte på en socialdemokratisk kongress redan 1985 med att föreslå att patienten själv

skulle få välja läkare.

Och det är sådana insatser som bland annat förklarar att han räknas som förnyare inom sitt parti, vilket inte alltid betyder något positivt.

Det är dock ingen tvekan om att Anders Lönnberg tar politik på allvar. »politik är ett gift«. Han beskriver sig själv som sakinriktad, han gillar att förändra, men absolut *inte* att förvalta. »Helikopterperspektiv« innebär ju i bästa fall överblick, men knappast backspegel och kritiker talar om att Anders Lönnberg ibland har bristande markkontakt.

Nyligen hävdade tidningen Resumé att Anders Lönnberg sitter på två stolar genom å ena sidan sin roll som konsult för pr-byrån JKL och deras projekt Vårdforum och å andra sidan utredningsuppdraget gällande läkemedel. Detta eftersom Apoteket är kund hos Vårdforum.

Anders Lönnberg ser ingen jävssituation, eftersom han är »konsult och inte beslutsfattare«. Att läkemedelsindustri, personalorganisationer och KI är representerade i Vårdforum visar, enligt Lönnberg, att det är ett diskussionsorgan.

Förutom förnyare beskrivs Anders Lönnberg som en idéspruta, mer pragmatiker än ideolog, en fixare och entreprenör som ofta har bråttom.

Han är generös med intervjuer, men tillhör samtidigt den sort som verkar utrustad med en närmast konstitutionell rastlöshet: ena benet vippar oupphörligt under bordet där han placerat dosan med Röda Lacket.

Nej, Anders Lönnberg tänker absolut inte överge snuset till förmån för något av de nikotinläkemedel han utreder och har, som de flesta nikotininister, en massa argument för hur ofarligt det är, med snus.

Bredvid snusdosan ligger flera vältummade citatböcker, han och moderaten Anders Gustav har en tävling om vem

som får in mest citat i den politiska debatten.

Att Anders Lönnberg uppfattas som rolig och slagfärdig, liksom påläst, från IT-teknik till medicinsk forskning, gällde också på hans tidigare arenor och arbetsplatser. Efter departementstiden och mellan landstingsomgångarna var han VD på SACO, ditplockad av dåvarande SACO-ordföranden Anders Milton.

De hade lärt känna varandra när Anders Milton var vice ordförande i Läkarförbundet och Anders Lönnberg statssekreterare och de två var motståndare i debatten kring borttagandet av läkarnas etableringsrätt.

I dag är Milton regeringens samordnare av psykiatrirfrågor och, för att återvända till de informella nätverken, sammanfallande i den så kallade Sjukvårdsklubben. Det är helt enkelt ett tjugotal vårdpolitiska makthavare, upp till statsrådsnivå, som träffas och åter surströmning.

– Människor som har uppdrag som gör att de är påpassade av medierna behöver sådana mötesplatser, som Sjukvårdsklubben, där man kan slappna av, säger Anders Lönnberg.

Nätverken till trots, han har inte haft någon statsrådspost eller för den delen landstingsrådspost. Att ha varumärket förnyare är visserligen en entrébiljett till de maktnära nätverken, men däremot knappast någon spikrak väg till partitoppen inom socialdemokratien.

Den annars pratglade och knappast försiktige Anders Lönnberg vill absolut inte kommentera sina aktier i s-toppen.

Och när jag mot slutet av intervjun frågar om hans framtid i politiken (det är ju våår) säger Anders Lönnberg lätt-samt att han är nöjd som det är.

– Informell makt är också viktigt.

MarieLouise Samuelsson
frilansjournalist

Anders Lönnberg får utökat uppdrag

Anders Lönnberg (s), som på regeringens uppdrag utreder huruvida nikotinläkemedel ska få säljas i detaljhandeln, fick förra veckan ett utökat uppdrag att utreda en rad andra aspekter av apoteksmonopolet.

– Vi vill behålla monopolet. Det är viktigt att behandla läkemedel annorlunda än andra varor, sade vård- och äldreomsorgsminister Ylva Johansson.

Utredarens förslag ska syfta till medicinsk säkerhet, god tillgänglighet och förenlighet med EG-rätten.

Några av frågorna: Vad ska gälla för naturläkemedel som klassas som läkemedel? Kräver EG-rätten ytterligare förändringar? Behövs åldersgränser för köp av receptfria läkemedel som överdoseras av ungdomar? Ska den som hämtar ut läkemedel åt annan behöva identifiera sig? Och ska dagens samarbete med detaljhandeln i form av apoteksombud ändras?

Det är inte fråga om att fler produkter ska kunna säljas i detaljhandeln, betonade vård- och äldreomsorgsminister Ylva Johansson. Däremot kan samarbetet med detaljhandeln se annorlunda ut. Hon kan till exempel tänka sig apoteksfilialer, bemannade av apotekspersonal och inrymda i vanliga butiker, Apotek i butik.

Uppdraget ska redovisas i etapper. Den här veckan lämnas förslaget om nikotinläkemedel. Slutbetänkandet lämnas sista december 2007.

Elisabet Ohlin

Hur blir det med apoteksmonopolet? Vårdministern vill behålla detta men kan tänka sig apoteksfilialer, bemannade av apotekspersonal och inrymda i vanliga butiker, Apotek i butik.

Foto: Presssens bild